

ci și a spațiului cultural și mental, acestea din urmă „umplând” consistent cadrul fizic, un spațiu care, poate mai mult decât oricare altul, justifică definiția de „sentiment generator de cultură”.

Aspectele ținând de demografia rurală și mai ales de relațiile de familie, de relațiile interumane, în general, sunt surprinse cu deosebită acribie, ele fiind și importante elemente de ruptură între rural și urban. Cu stăruință se apleacă autorii și asupra unor repere istorice ce oferă o explicație pertinentă și o imagine cuprinzătoare a evoluției satului în timp, dar și a țaranului, a ruralului în general. Recursul la istorie permite autorilor surprinderea specificului economiei și societății rurale, precum și a schimbărilor în paradigma explicativă a evoluției ruralului românesc, valorificând, în acest scop, o vastă bibliografie de specialitate.

Sunt consemnate particularități ale universului psihocultural țărănesc și ale etosului rural, care conturează cadrul psihosocial al satului. În raport cu „straniul măreției urbane”, perceput cu mefiență de către satean, „patternurile perceptivă, mentale și atitudinal-comportamentale” specifice ruralului sunt „rezistente și reglatoare comportamental” (p. 276).

Componenta axiologică a ruralului este relevantă în cele două subcapitole dedicate teoriei și metodologiei matricei comunitare, valențelor și limitelor sale, precum și manifestărilor economice, spirituale, juridico-administrative și culturale în schimbare, dar încă având un important filon de autenticitate.

Tratatul se încheie cu prezentarea celor mai importante instituții care își revendică atribuții și responsabilități de cercetare a ruralului: institute, asociații, școli, centre, publicații, destul de multe ca să te întrebi cum se face că produsele științifice valoroase ale acestora nu ajung și la ochii și urechile celor care le-ar putea valorifica în strategiile de dezvoltare economico-socială, în deciziile investiționale, educaționale și de preservare a valorilor satului românesc.

Ar fi fost de așteptat o mare eterogenitate de abordări într-un tratat cu 30 de autori din mai multe domenii ale științei. În fapt, prin

pertinența discursului, prin modul de organizare a materialului, ele se dovedesc de o surprinzătoare complementaritate, alcătuind un tot reprezentativ.

Tratatul de sociologie rurală se constituie într-o lucrare nu doar necesară, ci și extrem de binevenită și așteptată, așa spune, într-o datorie asumată de specialiști, de cercetători în domeniu, față de lumea satului, dar și într-un semnal pentru autorități să se aplece cu mai multă înțelegere și cu mai multă eficiență asupra acestei lumi, încă reprezentativă, numeric și valoric, în arealul românesc, în scopul „redefinirii opțiunilor privind viitorul lumii rurale” (p. 385). Este imperativ necesară renunțarea la „perspective idilice sau mitologizante” și adoptarea unor strategii realiste, afirmă unul dintre autori.

Felicitându-i călduros pe autori, recomand tuturor celor interesați o lectură instructivă, dar și plăcută în același timp.

Florica Ștefănescu

Ștefan Cojocaru, *Evaluarea programelor de asistență socială*, Iași, Editura Polirom, 2010, 264 p.

Domeniul evaluării programelor, în general, și a programelor și serviciilor sociale, în particular, a căpătat, în ultima perioadă, o importanță deosebită atât la nivelul investigației academice, cât și la cel al praxisului social. Oferirea serviciilor sociale, atât la nivel public, cât și la cel privat, prin intermediul managementului de programe este o practică universalizată în zilele noastre.

Volumul *Evaluarea programelor de asistență socială*, publicat de conf. univ. dr. Ștefan Cojocaru, constituie o fundamentare teoretico-epistemologică a domeniului evaluării programelor, în general, cu exemple aplicative din asistența socială.

Ștefan Cojocaru este autorul a peste zece volume individuale sau colective și a peste 30 de studii apărute în cele mai prestigioase publicații de specialitate, dintre care amintim:

Metode apreciative în ancheta socială; Ancheta, supervizarea și managementul de caz (Polirom, 2005); *Proiectul de intervenție în asistența socială* (Polirom, 2006); *Managementul de caz în protecția copilului. Evaluarea serviciilor și practicilor din România* (Polirom, 2008).

Volumul *Evaluarea programelor de asistență socială* a fost scris, ne mărturisește autorul, pornind de la convingerea „că el va pleda în favoarea dezvoltării domeniului evaluării programelor și serviciilor sociale din România”. Ștefan Cojocaru consideră imperios necesară dezvoltarea valorii programelor, „în sensul măsurării efectelor, a rezultatelor pe care le au acestea asupra grupurilor-țintă”, având ca scop nu doar îmbunătățirea eficacității programelor, ci și o finalitate generală constând în „oferirea unor informații utile în luarea deciziilor privind politicile publice și alocarea resurselor”.

Autorul face chiar recomandarea de a se aloca un buget între 5% și 7% din valoarea programelor pentru evaluarea acestora, ca formă de cercetare „prin care pot economisi resursele”.

Ștefan Cojocaru trece în revistă procesul de autonomizare epistemică a evaluării programelor pornind de la „o formă de sociologie aplicată” către o disciplină în sine având „propria identitate și repertoriu de concepte, metode și practici” (Lipsey, 2007, *apud* Cojocaru, 2010). Pornind de la această autonomizare a practicii evaluării programelor autorul face un excurs bibliografic în literatura de specialitate, apelând la cele mai autorizate surse, printre care îi menționăm pe Lipsey, Patton, Riggan, Bickman Conrad, Buelow, Reynolds, Neigher, Metlay, House, Cummings. Nu au fost omiși desigur, autorii români de referință în domeniu printre care: Cătălin și Elena Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, Elisabeta Stănculescu, Traian Rotariu și Petru Iluț, Dumitru Sandu, Marian Preda, Vasile Miftode, George Mățăoan, Ion Mărgineanu, Daniela Cojocaru, Septimiu Chelcea, Doru Buzducea.

În ceea ce privește documentarea bibliografică, suntem de-a dreptul impresionați de întinderea acesteia: peste 20 de pagini în

formatul academic în care este publicată cartea. Sursele folosite sunt de cel mai înalt prestigiu academic și profesional, autorii citați publicând la Sage, McGraw-Hill, Oxford University Press și în revistele de specialitate *American Journal Of Evaluation*, *New directions for program evaluation*, *Evaluation practice*.

În volum sunt prezentate principalele direcții și modalități ale evaluării, precizându-se dimensiunile lor epistemice și axiologice. Astfel, parcurgând întreaga lucrare, cercetătorul familiarizat cu evaluarea programelor va putea proiecta și implementa o evaluare unitară, multidimensională și transparadigmatică. În ceea ce privește formele generale de evaluare a programelor sunt trecute în revistă evaluarea internă și cea externă. Evaluarea internă, cu forma sa particulară a inspecției sociale are ca scop „justificarea deciziilor și legitimarea alocării resurselor. „Deși nu asigură o crescută independență a evaluării de administrare a programului, ea contribuie la vizibilitatea organizației, implicarea crescută a personalului și construcția memoriei organizației”. Evaluarea externă este independentă de implementarea programului oferind credibilitate și permite implicarea evaluatorului ca expert consultant. Ambele forme ale evaluării menționate pot avea un caracter formativ sau sumativ în funcție de obiectivul evaluării centrat pe îmbunătățirea programului sau măsurarea performanței.

Evaluarea de implementare este văzută ca o formă de clarificare a procesului, „urmărind înțelegerea practicilor dezvoltate în cadrul programului și înțelegerea mecanismului prin care acestea produc rezultate”. Evaluarea de impact se concentrează asupra rezultatelor finale ale programului și efectele acestuia asupra beneficiarilor. Evaluarea bazată pe teorie pune în conexiune programul, obiectivele și procesul intervenției. Din punct de vedere epistemic, are la bază modelul causal al intervenției angajând evaluatorul „în verificarea ipotezelor în funcție de evidențe”.

Autorul prezintă utilizarea în evaluare a modelului cadrului logic al programului. Pornind de la definițiile date de *United Way of*

America (1996), elementele cadrului logic sunt resursele, activitățile, serviciile oferite și rezultatele programului. În analiza evaluării bazate pe teorie, Ștefan Cojocaru analizează abordările teoriei programului, printre care cea deductivă, cea inductivă și cea centrată pe beneficiar. Sunt avute în vedere teoriile normative și cauzale în evaluare atât la nivel micro, cât și macro. O analiză particulară privește relația dintre eșecul programului și eșecul teoriei care-l fundamentează. Evaluarea realistă este văzută pornind de la punctele de vedere exprimate de Pawson și Tilley care o consideră formă particulară a evaluării bazate pe teorie cu un pronunțat caracter generativ, cu noi teorii de rang mediu și, implicit, pe reconstrucția teoretică a programului.

O importanță deosebită în evaluarea participativă o acordă autorul informatorilor-cheie. Evaluarea participativă este fundamentată epistemic „în teorii care susțin și argumentează importanța pluralismului democratic în construcția și consolidarea cunoașterii. Sunt preluate modele din filosofia lui Charles Peirce și John Dewey și din teoria cercetării-acțiune a lui Kurt Lewin. În această viziune, cunoașterea este un proces de co-construcție fiind, în fapt, o evaluare participativă transformativă. Acest model pune accentul pe utilizarea anchetei apreciative ca metodă de evaluare și renunțarea la paradigma deficienței”. Este pusă în evidență „importanța dialogului ca proces esențial al anchetei calitative și ca premisă pentru inițierea unei schimbări dorite și intenționate”. Evaluarea centrată pe utilizare „este un proces în care se fac alegeri în colaborare cu grupul țintă de utilizatori prioritari selectat dintr-un set mai larg de părți interesate pentru a se concentra în mod eficient asupra utilizărilor prevăzute de evaluare”. În cadrul acestui model, evaluatorul are rolul de facilitator, formator, evaluator extern, coleg, expert în măsurare, mediator sau purtător de cuvânt. Prioritatea evaluatorului în cadrul acestui model o constituie identificarea celor mai potriviți utilizatori. Autorul identifică o serie de *stakeholders*, printre care finanțatorii, personalul angajat, administratorii, clien-

ții, participanții la program, ca și persoane care nu au beneficiat de serviciile programului, deși ar fi fost îndreptățiți să o facă.

Evaluarea comparativă (*multi-site*) este utilizată pentru evaluarea unor programe „desfășurate în mai multe locații sau a diferitelor programe cu aceleași obiective și grupuri-țintă”. Sunt astfel identificate o serie de modele de bună practică ce vor putea fi generalizate ulterior. Evaluarea fără obiective este considerată pornind de la Scriven (1991) ca o formă a evaluării sumative. Nu este vorba de o lipsă a obiectivelor evaluării, ci de independența cercetătorului față de obiectivele programului. Evaluarea se concentrează asupra modului în care programul răspunde nevoilor beneficiarilor independent de obiectivele formulate în program.

Evaluarea naturalistă este fondată ontologic, epistemologic și metodologic de Lincoln și Guba (1985), pornind de la conceptual de negociere. Acest model porcede de la un principiu relativist conform căruia nu „există o singură realitate, ci multiple realități construite social”. Realitatea socială este rezultatul unei negocieri a interpretărilor pe care indivizii le dau realităților la care participă. Evaluarea receptivă este propusă de Stake ca fiind într-o relație de opoziție cu evaluarea bazată pe obiective. Ea se concentrează pe fenomenele întâlnite întâmplător și adesea neașteptate care apar în timpul derulării programelor. Acest model este o formă de explorare calitativă, punând accentul pe activități și nu pe obiective. Evaluarea bazată pe obiective este considerată de autor ca cea mai răspândită formă de evaluare, „ea fiind ghidată și orientată de obiectivele programului”. Este importantă operaționalizarea obiectivelor care trebuie să fie specifice, măsurabile, abordabile, realiste și încadrate temporal. Evaluarea variației planificate combină modelul colaborativ cu cel experimental. Ea este utilizată în explorarea alternativelor pentru dezvoltarea programului.

Autorul intervine în disputa dintre cantitativ și calitativ în evaluare. Cu toate că datele cantitative sunt considerate mai obiective decât cele calitative, fiind mai apropiate de rigoarea științelor exacte, datele calitative

aduc un plus de profunzime cercetării pe care o particularizează în funcție de context. Autorul este adeptul integrării metodelor și, de aceea, propune practicienilor mixul metodologic. Mixarea metodelor privește combinarea diverselor metode de cercetare atât cantitative, cât și calitative și contextualizarea acestora. „Mixarea metodelor oferă atât date statistice ușor de reținut și de folosit în retorica decidenților, cât și analize calitative ce surprind profunzimea fenomenului”. Metisarea teoriilor este văzută ca o formă de descoperire, construcție și argumentare de noi teorii pornind de la elemente paradigmatiche diferite. Autorul se oprește asupra problemei validității în evaluare insistând asupra reproductivității rezultatelor, factorilor care influențează validitatea internă, riscurile care apar în asigurarea validității externe. Soluția pentru asigurarea validității evaluării este văzută în triangulare, „o strategie prin care se folosesc diverse metode pentru a evalua același fenomen în scopul asigurării convergenței”. Sunt puse în evidență triangularea datelor (a surselor de date) a investigatorilor, a perspectivelor teoretice, a metodologiilor, a măsurătorilor, a concluziilor în cadrul studiului și a concluziilor față de alte cercetări.

Sub aspect metodologic, autorul ne prezintă utilizarea inferenței cauzale în strategii experimentale și cvasiexperimentale. Inferența cauzală este centrată în evaluarea bazată pe teorie în cadrul căreia Chen (1990) identifică două modele și anume: unul normativ și unul descriptiv. Sunt trecute în revistă modelele cauzale inspirate de teoria sistemelor precum și modalitățile concrete de rafinare a inferențelor cauzale prin utilizarea metodelor multiple. Cititorul mai poate găsi în această carte informații cu privire la eșantionarea în procesul de evaluare, la strategiile de construire a eșantioanelor atât pentru evaluările cantitative, cât și pentru cele calitative. Apreciem că acest volum poate fi de un real folos atât evaluatorului experimentat care găsește cadrele teoretice și constructive ale practicii sale profesionale, cât și evaluatorilor începători cărora le poate ghida pașii în identificarea și, ulterior, în aprofundarea

diverselor modele teoretice din care își vor putea extrage metodologiile concrete de evaluare. Considerăm această carte ca având un înalt grad de sistematizare a informației. De aceea, în finalul acestei prezentări nu putem decât s-o recomandăm cu căldură ca pe o lectură fundamentală cercetătorului care se apropie de domeniul evaluării programelor, dar și evaluatorului profesionist.

Antonio Sandu

Adela-Elena Popa, *Sat bogat, sat sărac: comunitate, identitate, proprietate în ruralul românesc*, Iași, Institutul European, 2010, 334 p.

Lucrarea realizată de Adela-Elena Popa își propune surprinderea satului românesc în multiplele sale ipostaze contemporane și se înscrie ca o contribuție semnificativă la intensificarea preocupărilor din ultima vreme de dezvoltare a sociologiei rurale în spațiul științific și academic românesc.

Sintagma „sat bogat, sat sărac” exprimă, sintetic, o ipostază a satului românesc contemporan, alături de altele posibile (sat tânăr-bătrân, apropiat-depărtat de zona urbană, cu infrastructură dezvoltată-nemodernizată etc.) și este reflectată în calitatea vieții locuitorilor.

Demersul științific realizat în acest studiu vizează obiective precum: surprinderea și analiza schimbărilor relevante și a efectelor sociale ale acestora în satul românesc; evidențierea specificului identității și a mecanismelor identitare predominante în comunitatea rurală, pe fondul destrucției sistemului comunitar tradițional și al integrării elementelor de modernitate culturală; evidențierea semnificațiilor comunității rurale la nivelul locuitorilor acesteia; analiza efectelor induse de schimbarea regimului proprietății funciare, după 1989, în viața comunității; analiza comparativă a două comunități rurale concrete, prin studiu de caz.

Problematica plurivalentă a satului românesc aflat în tranziție este abordată din